

Karel Mueller a slovenské motivy in margine

VĚRA POSPÍŠILOVÁ (ČESKÉ BUDĚJOVICE)

O Karlu Muellerovi, knězi, jehož celý život byl podřízen osvětové buditecké práci na jihu Čech, dějiny mlčí, ačkoli ve své době spoluvytvářel náboženské, mravní, ale také svým skromným způsobem literární klima míst, v nichž působil.¹ Svými snahami přispíval k úsilí generace českého duchovenstva, myšlenkově i esteticky čerpajícího z Jungmannovy koncepce českého obrození.

Informace o životních osudech i literární tvorbě p. Muellera jsme získali na faře v Kamenném Újezdě, jež se stala posledním místem působení obětavého a lidmi milovaného kněze.² Osudy Muellerových předků byly spjaty s jižními Čechami stejně, jako osudy našeho kněze, jenž svůj kraj nikdy neopustil. Narodil se na dvoře Chyňava při hosínské farnosti 25. prosince 1823, navštěvoval kněžský seminář v Českých Budějovicích a v roce 1847 byl vysvěcen. Odchází jako kaplan do Říмова, o sedm let později do Suchdola, od roku 1868 působí jako farář v Křešťovicích, ale již za tři roky se stěhuje do Ledenic. Městečko se stalo na devatenáct let jeho skutečným domovem. Představa, že v Ledenicích dožije svůj život jako ctěný a vážený pastýř, se ukázala lichou. Lednická fara neměla fundaci na kaplana, kterého si Mueller s ohledem na svůj, jak uvádí „*pokročilý věk*“, žádal, a příjmy fary na financování personálního kaplana nestačily, požádal o faru, kde by byl zabezpečen. Volba padla na Kamenný Újezd: „*Na faru zdejší byl sem od Jeho Jasnosti Adolfa knížete ze Schwarzenberku 29. března 1887 praesentován, 24. dubna byl sem kanonicky investován a 27. dubna téhož roku přestěhoval sem se do Kamenného Újezdu.*“ Menší obec slibovala knězi větší klid a vytoužený odpočinek, a přestože si stěžuje na stáří, věnuje se úpravám fary, kostela a hřbitova, vyko-

¹ Pozornost Muellerovi nevěnuje ani *Jihočeská vlastivěda*, díl *Literatura – divadlo* St. Cífký a kol., která vyšla v Českých Budějovicích v roce 1984.

² Strany v *Pamětní knize* fary v Kamenném Újezdě nejsou paginovány, svazky, z nichž jsme čerpali, pocházejí z let 1884-1892 a 1892-1904. Zápisy jsou psány rukou K. M.

nává kněžské povinnosti, zajišťuje knihy pro farníky, překládá a píše. Životní pouť kněze Muellera se završuje: „*Veledůstojný pan děkan Karel Mueller, pro svou učenost a šlechtetnost všeobecně ctěný a milovaný, v pravém slova smyslu zesnul v Pánu v noci 2. února roku 1900.*“

Život Karla Muellera nemohl být, alespoň v počátcích jeho kněžské dráhy, neovlivněn českobudějovickým biskupem Janem Valeriánem Jirsíkem: „*Má-li být kněžské působení úspěšné a má-li nést ovoce, jaké od něho církev právem očekává, musí kněz neúnavně pracovati na vzdělání svého ducha a pilně pokračovati v odborných studiích, k nimž během své kněžské přípravy položil pouze základ.*“³ Do Nového zákona, jež provázel Muellera od dob studií, si vepsal citát ze sv. Isidora: „*Doctrina sine vita arroganter reddit, vita sine doctrina inutiliter facit.*“ (Nauka bez života ho činí zpupným, život bez nauky neužitečným.)

Ačkoli se v Kamenném Újezdě dochovala jen malá část původní Muellerovy knihovny, je i z tohoto zlomku patrný zájem pořadatele o různé vědní obory. Majitel své knihy opatřoval vlastnoručními vpisky na přídeští či titulním listě a někdy pořadovým číslem. Byl odběratelem např. časopisu českého muzea, v knihovně jsme našli kompletní ročníky 1846–1858 a jednotlivá čísla ročníků následujících. Nepřekvapí, že mezi knihami jsou nejčastěji zastoupeny tituly s církevní tematikou, následují knihy historické či jazykovědné. Připomeneme alespoň Jungmannovu *Slovesnost*, 3. vydání z roku 1846, *Historii literatury české*, 2. vydání z roku 1849, a abychom učinili zadost tématu dnešního setkání, také *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten (Dějiny slovanské řeči a literatur ve všech nářečích)* od Pavla Josefa Šafaříka.

Mezi dochovanými knihami nenajdeme beletrii, je tedy více než pravděpodobné, že Mueller budoval knihovnu výhradně odbornou, jež mu měla zajistit všeobecný přehled. Nechtěl však vědomosti pouze získávat, chtěl je také zprostředkovávat a předávat. V pamětní knize kamenoujezdské fary najdeme soupis čtyřiaadvaceti titulů, „*větších i menších*“, jak Mueller uvádí, které během zhruba dvaceti let napsal či adaptoval a bez výjimky vydal v Landfrasově tiskárně v Jindřichově Hradci. Ve farní knihovně bylo zachováno sedmáct knih.

Muellerovo vlastenectví pěkně dokládá kniha *Krátké děje české*, kde v duchu Palackého podává stručnou historii Čech od Markomanů a Bójů až k Habsburkům a končí nástupem Františka Josefa I. R. 1848. V drobné kapitolce o panování císaře Karla, kterého vzpomíná snad jen pro tzv. pragmatickou sankci, najdeme v závěru zmínku o popravě Juraje Jánošíka:

³ Kadlec, J.: *J.V. Jirsík*. České Budějovice 1993.

„Byv synem pobožných rodičů z Liptova na Slovensku, dal se na zboj a loupeže, nesmírné škody činil ohavnou lstí sobě pomáhaje, zajat jest a po právu popraven roku 1713.“ V kapitole věnované Ferdinandovi V. Dobrotivému výjimečně najdeme zmínku o osobnostech kulturního života: „Ve smutných časech těch povstali mužové, kteří o zvelebení jazyka slovanského všemožně usilovali, pišíce české knihy a národní vědomí budíce...zvláště byli to kněží, jišto se národnosti ujímali, podporující literaturu odbíráním a spisováním kněh, a pociťovali nejlépe zlé následky skleslosti na nevzdělanosti národní: odtud neunavitelné jejich snažení, povznést zanedbaného národa českého a slovanského ku vyššímu duchovnímu a mravnímu životu.“ Mezi jinými na čestné místo staví „rodilého Slováka Slobodu, vydal Rostlinopis zemí Českých a Rakouských“, dále můžeme číst: „Vysoce učený Slovák Šafařík sepsal důkladné starožitnosti národů Slovanských, dílo znamenité, jež i v jiné řeči bylo přeloženo“, o několik řádek dál najdeme: „Pro slávu národa horoucí Kolár, Slovák, je znamenitý básník, jenž svou Slávy dcerou mnohou jemnocitnou duší pro věc národní rozničil.“ Pasáž věnovanou literatuře ve službách národu však končí povzdechem: „Potěšení to kalí se tím, že někteří spisovatelé mezi Slováky - bydlícími v severních Uhrách a spojenými s námi už ode dávna společnou spisovnou řečí – v novějších časech od nás počali se různiti na velikou závadu a škodu obapolního národního rozkvětu, avšak doufati jest, že poznavše záhubnost různění, na cestu sjednocení, v němž jedině jest síla, se obrátí.“

Typické pro Muellerovu tvorbu jsou soubory drobných povídek, jež jsou určeny dětskému čtenáři. Povídky *Dítě, zacházej dobře se zvířaty*, s podtitulem *Naučné a výstražné povídky proti trýznění zvířat*, patří k těm zdařilejším. Ve dvanácti drobných příbězích jsou hlavní postavy vždy potrestány za to, že bezohledně trýzní zvířata coby boží stvoření, která jsou člověku nějakým způsobem užitečná. Některé povídky končí smrtí nehoďného dítěte, zvláště, je-li navíc židovského vyznání. Na současného čtenáře působí primitivně závěr, kdy je nehoďné dítě v dospělosti trestáno pohledem na utrpení blízké osoby (*Strašlivé následky pytláctví, Slepé dítky*). Ačkoli si uvědomujeme starozákonní kořeny demonstrované mravnosti, lze předpokládat, že u méně citlivých dětských čtenářů se mravní poslání minulo účinkem. Závěrem každé povídky je dvojverší, zobecňující a pregnantně vyjadřující mravní poslání, např: *Zlosyn léčky klade bez starosti, / jež mu přinášejí zlé žalosti.*

Každé zvíře stvořil Bůh pro tebe, / když je vyhubíš, sám trestáš sebe.

Mnohý nosí známky surovosti / nechtěj jemu podobat se v zlosti.

Němý tvor kdo trýznit nepřestane, / proti tomu vztekle on povstane.

Chorým tvorům prokaž pomoc svoji,/ oni odmění ti lásku tvoji.

Postavy vystupující v povídkách i domácí zvířata mají svá jména (pes Střehoň, kůň Šimsa, děti např. Ludmilka, Jaroslavka, Cyril, Vašík, Martin, pouze židovský chlapec je „židáček“ či „Israelita.“). I když povídky mají své obecné mravní poslání, jednotlivé děje autor lokalizuje, bezpochyby proto, aby jim dodal punc věrohodnosti. Proč je lokalizuje na Slovensko, lze se jen domnívat. *Vyhubení krtkův škodlivé* se odehrává na „jednom panstvu v Horních Uhrách“, v ostatních povídkách je konkrétnější. Najdeme v nich Levoču, Sv. Martin, Sv. Mikuláš, Bystricu a Bystričku bez bližšího označení, Žehru, Podolíneč, Divín, Spišskou Sobotu, Nitru, Kostolany. Místa jsou zjevně vybrána náhodně, při troše dobré vůle je lze najít, s výjimkou Humlavy, na mapě dnešního Slovenska. Že k němu ale autor neměl bližší vztah, můžeme soudit jednak z absence zmínek o Slovensku v kamenoujezdské pamětnici, jednak z drobného omylu v povídce o psu Střehoňovi, který v Levoči skáče do rozvodněného Váhu.

Péče o mravní povznesení chudých farníků vyústila ve vlastní literární tvorbu v rozmezí let 1850 – 1870. Mueller nehledal literární inspiraci u svých nadanějších a úspěšnějších současníků, neměl ostatně zvláštní ambice umělecké. Část jeho tvorby je nesena snahami mravně výchovnými a náboženskovzdělavatelnými a je určena dětským nebo dospělým čtenářům. Druhá linie jeho tvorby reagovala na společenské a církevní poměry 2. poloviny 19. stol., kdy se církev ještě zcela nevyrovnala s ranami, způsobenými osvícenskými reformami a již musela akceptovat nové myšlenkové proudy od liberalismu po socialismus. Z tohoto půdorysu vyrůstá tradiční náboženská literatura Karla Muellera, určená převážně dospělým čtenářům. Ve své literární tvorbě kladl na první místo zbožnost, jdoucí ruku v ruce s vlastenectvím a láskou k českým dějinám.⁴

Záměr věnovat literární tvorbu prostému publiku a dětem se promítl do výstavby textu: kompozice je chronologická, počet postav omezený na nejnutnější minimum. Didaxi je podřízen výběr jazykových a stylistických prostředků. Jednoduchý příběh ilustrující zvolenou tezi je završen mravně nabádavým dvojverším, které většinou nerespektuje základní versologické požadavky.

Za umělecky málo vyspělou prózou vystupuje krásná osobnost obětavého kněze, jenž se celý život řídil krédem vepsaným na počátku kněžské dráhy do *Nového zákona*:

Věř v Boha, modlívej se začasté, se hřešiti chraň.

⁴ Citovali jsme následující knihy K.M.: Krátké děje české, 5.vydání, Jindřichův Hradec 1875, a Dítě, zacházej dobře se zvířaty, Jindřichův Hradec 1862

*Slyš mnoho, málo mluv, tajnosti zamlč a malého chraň.
Práci neodlož, čiň povinnost, nuznému pomoz.
Slib vykonej, a nauč se trpěti, myslí na smrt.*

